

An Examination of the Status of Communicative Action among Faculty Members and the Factors Influencing It (Case Study: Yasouj University)

Seyed Samad Beheshty^I , Omid Reza Janbaz^{II}

 <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30968.2369>

Received: 2025/05/12; Revised: 2025/09/19; Accepted: 2025/07/08

Type of Article: **Research**

Pp: 293-316

Abstract

In many societies, particularly Iran, faculty members are recognized as a group capable of influencing social dynamics. The presence of phenomena such as perceived coercion and injustice, university bullying, scientific corruption, lack of motivation, impaired argumentation and communication, and limited participation suggests that this group has sustained injuries that may undermine its status as a reference community. Accordingly, this study aims to examine the communicative action status of faculty members through Habermas's theory of communicative action. This research adopts a quantitative, survey-based design, with a sample of 122 Yasouj University faculty members (including contractual, probationary, temporary official, and formal staff) selected by simple random sampling. Variance-based structural equation modeling was employed via Smart PLS to analyze the data. Findings indicate that the level of communicative action among faculty members is below the mid-range average. Structural factors—namely, the university's structure, including lack of institutional independence, ideologization of the university environment, and Ministry of Science policies—significantly predict higher levels of non-communicative action, with ethnic nationalism emerging as a salient contextual factor. At the micro level, self-centeredness exerts the strongest negative effect on faculty communicative action. The model explains 47% of the variance in communicative action ($R^2 = 0.472$). Given that current Iranian university structures push faculty toward self-centered individualism, these conditions foster pursuit of personal interests over collective, understanding-based action. Until such structural conditions are changed, it is unlikely that faculty interactions will align with the standards of communicative action.

Keywords: Communicative Action, Faculty Members, University Structure, Self-Centeredness, Tribalism, Yasouj.

I. Associate Professor, Department of Social Science, Faculty of Humanities, Yasouj University, Yasouj, Iran.

II. Assistant Professor, Department of Philosophy, Faculty of Humanities, Yasouj University, Yasouj, Iran (Corresponding Author).

Email: janbaz@yu.ac.ir

Citations: Beheshti, S. S. & Janbaz, O., (2026). "An Examination of the Status of Communicative Action among Faculty Members and the Factors Influencing It (Case Study: Yasouj University)". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 14(27): 293-316.

<https://doi.org/10.22084/csr.2025.30968.2369>

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_6558.html?lang=en

Publisher & Owner: Bu-Ali Sina University.

Copyright © 2026 The Authors. Published by Bu-Ali Sina University.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

1. Introduction

The university is a leading institution in modern society, pursuing two core aims: educating its members to facilitate socialization and contributing to the holistic development of communities and global peace, while also building culture and civilization through production, explanation, and deepening of science and culture. With two subsystems—scientific-professional and management-staff—it must fulfill organizational and social roles simultaneously. Achieving this requires an appropriate mechanism; without it, disorders and inefficiencies emerge, including insecure, unreceptive environments, misaligned power relations, and the rise of a self-righteous class, culminating in dissatisfaction among students and faculty.

This inefficiency manifests across multiple dimensions. Although explicit data are limited, researchers' experiences and related studies indicate the relative fragility of the academic environment. Issues include ideological drift and loss of independence, hierarchical and power-centered relations, discrimination by gender, ethnicity, and culture, unclear criteria for distinguishing research fields, pressure to publish with a quantity-over-quality emphasis, homogenization and over-standardization of educational procedures, and a lack of structures safeguarding academic freedom. The result is erosion of individuality and agency, suppression of talents, and weakened cultural-communication ties among academics, undermining the internalization and transmission of educational values. A shift toward documentary and monetary orientations, along with incidents of academic bullying, further characterizes the landscape.

While external factors matter, individual faculty activism and ethics are crucial. Strengthening ethical conduct, as emphasized by Rezink, can have wide-ranging positive effects on university and society. This study adopts a self-critical lens to examine how faculty actions contribute to disorders and what harms ensue. By incorporating social relations into analysis and applying Habermas's theory of communicative action, it investigates the extent to which faculty behavior aligns with communicative criteria and what factors influence it. Yasuj University serves as a case study, reflecting broader Iranian conditions and a local culture of ethnocentrism and clan-like dynamics.

2. Materials and Methods

This study adopts a quantitative methodology and employs a survey design. The statistical population comprises all faculty members at Yasuj University (including contractual, official, experimental, and adjunct staff), totaling 249 individuals according to data from the Administrative and Financial Vice-Chancellor. The sample size is estimated at 122 participants, determined to maximize variance. Participants were selected from four faculties of Yasuj University using simple random sampling.

The data collection instrument is a researcher-developed questionnaire, validated for face and construct validity. Reliability was assessed using internal consistency metrics, specifically Cronbach's alpha and composite reliability. The questionnaire collects respondents' background characteristics through 9 items, while the dependent variable (level of communicative action) comprises 74 items. All constructs are measured on a five-point Likert scale. To test the hypotheses and generalize the findings to the population, variance-based structural equation modeling (SEM) was employed using Smart PLS software.

3. Data

The sample included 122 faculty members with an average age of 44 years (ranging from 34 to 66, standard deviation 6.57). Average work experience was 15 years (ranging from 1 to 33, standard deviation 7.79). Most were men (88%), married (85%), and from Lor (47%) or Fars (46%) ethnic groups. About half were local to the province, half from the Humanities faculty, two-thirds permanently employed, and one-quarter held administrative roles.

Faculty reported below-average communicative action overall (average non-communicative score: 78 out of a possible 72 midpoint, meaning weaker dialogue than expected).

Specifically: They felt high pressure and coercion (average 10 vs. expected 9). Low honesty and transparency (average 12 vs. 9). Little ethical behavior (average 15 vs. 12). Weak reasoning in discussions (average 10 vs. 9). Cooperation was near average (18 vs. 18).

This pattern held across all groups—no meaningful differences by gender, ethnicity, rank, faculty, employment type, marital status, or administrative role.

The statistical model showed: Self-centeredness had the strongest negative impact on dialogue (direct effect 0.52). University structure (lack of independence, ideological control, ministry policies) had a clear negative effect (direct 0.28, plus indirect through self-centeredness). Tribalism affected dialogue only indirectly (0.16), by increasing self-centered behavior. The model explained 47% of why communicative action is low. Fit was good (SRMR 0.09), and predictions were reliable. Correlations confirmed ideological control (0.50) and lack of independence (0.43) strongly link to poor dialogue.

4. Discussion

Communicative action denotes collective behavior and rational deliberation in communal affairs. Given the university's role as a high standard exemplar for examining these phenomena, it is plausible that the institution, on average, reflects the best ethical, behavioral, and scientific practices, or that mechanisms exist to ensure them. Many respondents displayed clear ethical orientations and social concern, yet structural factors shape observed behaviors and processes. Systemic deficiencies can erode individual awareness and voluntary action, though awareness alone does not absolve responsibility; agency is required.

Habermas's communicative action—characterized by mutual respect, rational discourse, lack of coercion, ethical conduct, honesty, independence, cooperation, participation, and the absence of domination—serves as the ideal mode of academic activity. Both formal and informal evidence show frequent violations of these components.

Although the study anticipated average levels of communicative action, findings indicate below average levels across the sample. Statistical tests reveal that this deficit is widespread and not significantly moderated by context variables such as ethnicity, faculty type, academic rank, employment status, marital status, gender, or executive position.

All model variables significantly influence faculty communicative action, with self centeredness showing the strongest negative effect. The university's ideological orientation, Ministry of Science policies, and perceived lack of institutional independence emerge as salient predictors of non communicative actions among faculty.

5. Conclusion

Communicative action denotes collective behavior and coherent rationality in communal affairs. As a leading societal exemplar, the university should, on average, reflect the best ethical, behavioral, and scientific practices or have mechanisms to ensure them. Although many respondents showed ethical orientations and social concern, structural factors shape observed behaviors and processes. Systemic deficiencies can undermine individual awareness and voluntary action, though awareness alone does not absolve responsibility; agency and intentionality are essential.

Habermas's communicative action—mutual respect, rational discourse, absence of coercion, ethical conduct, honesty, independence, cooperation, participation, and absence of domination—defines the ideal academic activity. Both formal and informal evidence reveal frequent violations of these components.

Contrary to expectations, findings show below-average levels of communicative action, with deficits that are widespread and not significantly moderated by variables such as ethnicity, faculty type, academic rank, employment, marital status, gender, or executive position.

All model variables significantly influence faculty communicative action, with self-centeredness showing the strongest negative effect. The university's ideological orientation, Ministry of Science policies, and perceived lack of institutional independence emerge as salient predictors of non-communicative actions.

Recommended measures to improve communicative action:

- Combating egocentrism and ethnocentrism: foster collective interests, strengthen academic freedom protections, and empower university unions.
- Enhancing institutional independence: minimize external interference to allow free scientific and cultural activity.
- Preventing ideological capture: maintain a knowledge-centered university with open, critical ideological processes among members.
- Reforming Ministry policies: prioritize scientific freedom and qualitative assessments over rigid quantitative constraints.
- Emphasizing participatory ethics: curb strategic behaviors and promote genuine, ethics-based collaboration.

These conditions guide toward collective action but do not guarantee it; realizing communicative action requires individual agency and will. The study concludes that current university conditions—especially limited independence and pervasive ideological policies—encourage non-communicative actions and reinforce flawed structures. Addressing these factors is essential for meaningful reform.

Acknowledgments

The researchers express gratitude to all colleagues who patiently participated.

Author Contributions

Research design, scientific supervision: Omidreza Janbaz (corresponding author); tool development, fieldwork, and partial analysis: Seyed Samad Beheshti; final analysis, writing, and critical review: both authors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

بررسی وضعیت کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشگاه یاسوج)

سید صمد بهشتی^I، امیدرضا جانباز^{II}

شناسه دیجیتال (DOI): <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30968.2369>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۲، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۶/۲۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۸

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۲۹۳-۳۱۶

چکیده

در بسیاری از جوامع و به‌ویژه در ایران اعضای هیأت علمی به‌عنوان گروهی شناخته می‌شوند که می‌توانند بر جریان‌های اجتماعی اثرگذار باشند. وجود پدیده‌هایی چون: احساس اجبار و بی‌عدالتی، قلدری دانشگاهی، فساد علمی، بی‌انگیزگی، ناتوانی در استدلال و مفاهمه، عدم مشارکت و... به‌نوعی نشان می‌دهد این گروه دچار آسیب‌هایی شده‌اند که می‌تواند جایگاه آن‌ها را به‌عنوان گروهی مرجع متزلزل کند؛ از این‌رو، هدف این تحقیق بررسی وضعیت کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی بر مبنای نظریه کنش ارتباطی «هابرماس» است. پژوهش حاضر با روش کمی و به شیوه پیمایشی در بین نمونه‌ای ۱۲۲ نفری از اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج (اعم از: قراردادی، پیمانی، رسمی آزمایشی و رسمی) انجام شده است که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. برای تحلیل داده‌ها از مدل‌سازی معادلات ساختاری و اریانس محور با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است. این پژوهش نشان می‌دهد؛ درحالی‌که سطح کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی پایین‌تر از میزان متوسط طیف است، عوامل ساختاری چون ساختار دانشگاه متشکل از عواملی چون: عدم استقلال نهاد دانشگاه، ایدئولوژیک بودن فضای دانشگاه، سیاست‌های وزارت علوم و نهایتاً قوم‌مداری، اثر قابل توجهی بر میزان کنش غیرارتباطی اعضای هیأت علمی دارند. در سطح خرد نیز خودمحوری بیشترین تأثیر منفی را بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دارد. میزان و اریانس تطبیقی تبیین‌شده مدل تحقیق ۰٫۴۷۲ است که نشان می‌دهد متغیرهای تحقیق توانسته‌اند ۴۷٪ و اریانس کنش ارتباطی را تبیین کنند. مادامی‌که ساختارهای فعلی نهاد دانشگاه در ایران اعضای هیأت علمی را به سمت فردگرایی خودمحورانه سوق می‌دهند، زمینه‌ساز شرایطی هستند که اعضای هیأت علمی منافع خود را به‌صورت فردی و خودمحورانه پیش ببرند. همین امر، مانع از شکل‌گیری کنش ارتباطی مؤثر و مبتنی بر تفاهم بین آن‌ها شده است و تا زمانی‌که این شرایط تداوم داشته باشد نمی‌توان انتظار داشت این گروه منطبق با معیارهای کنش ارتباطی تعامل کنند.

کلیدواژگان: کنش ارتباطی، هیأت علمی، ساختار دانشگاهی، خودمحوری، قوم‌مداری، یاسوج.

I. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، ایران، ایران.
II. استادیار گروه فلسفه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول).

Email: janbaz@yu.ac.ir

ارجاع به مقاله: بهشتی، سید صمد؛ و جانباز، امیدرضا، (۱۴۰۴). «بررسی وضعیت کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشگاه یاسوج)». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۴(۲۷): ۲۹۳-۳۱۶. <https://doi.org/10.22084/csr.2025.30968.2369>
صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: https://csr.basu.ac.ir/article_6558.html

© حق انتشار این مستند، متعلق به نویسندگان آن است. ۱۴۰۴. ناشر این مقاله، دانشگاه بوعلی سینا است.
این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.
Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

۱. مقدمه

دانشگاه به مثابه مهم‌ترین نهاد جامعه مدرن که از طرفی تربیت اعضای جامعه را هدف خود می‌داند (نیومن، ۱۹۷۶) و در جهت دهی و بسط جامعه‌پذیری افراد می‌کوشد (پلیکان و نیومن، ۱۹۹۲)؛ و از طرف دیگر، در توسعه همه‌جانبه جوامع، و صلح و امنیت جهانی نقش اساسی ایفاء می‌کند (رحمانی‌میاندھی و نصرآبادی‌لواسانی، ۱۳۸۰؛ و قانع‌راد، ۱۳۸۵)، وظیفه فرهنگ‌سازی و تمدن‌سازی و به عبارتی تولید، تبیین و تعمیق علم و فرهنگ را برعهده دارد (خرمشاد و آدمی، ۱۳۸۸). دانشگاه با دو زیرسیستم علمی-حرفه‌ای و مدیریت-ستادی هم‌زمان باید دو نقش درون‌سازمانی و بیرون‌سازمانی (اجتماعی) را پی‌گیری کند (نعمتی، ۱۳۹۵)؛ اما انجام حد کمال این دو نقش، تنها با داشتن سازوکار مناسب ممکن است. حال آن‌که بروز نابسامانی‌ها و ناکارآمدی‌ها، به وجود آمدن فضای غیرتعاملی و امنیتی، بالانشینی افراد فاقد وجه علمی، چینش بازی روابط قدرت بر محتوای ناکارآمد و غیرارتباطی، ظهور طبقه خودبرترین، و در نتیجه عدم رضایت دو رکن اساسی دانشگاه (دانشجویان و هیأت علمی) نشان از فقدان این سازوکار دارد.

این ناکارآمدی در بسیاری ابعاد خود را نشان می‌دهد؛ هرچند مستندات، شواهد و آمارهای متقنی از این پدیده‌ها وجود ندارد، اما تجربیات پژوهش‌گران این تحقیق و نیز برخی تحقیقاتی دیگر، نشان از ناکارآمدی نسبی فضای دانشگاهی دارد؛ از آن جمله فساد علمی است (حسینی‌هاشم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵؛ و پناهی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۲) که اثرات منفی گسترده‌ای بر جامعه دارد؛ زیرا اگر دانشگاه فاسد باشد، می‌توان انتظار داشت که شهروندان آینده نیز فاسد شوند (هایمن، ۲۰۱۱). زیرلایه‌ای از این فساد شکل‌گیری طیف به اصطلاح فرهیخته‌ای است که نشان چندانی از فرهیختگی ندارند، و در نتیجه پیام جبران‌ناپذیری به نسل درحال آموزش ارسال می‌کنند؛ آسیب واقعی زمانی رخ می‌دهد که کارمندان و دانش‌آموزان به این باور برسند که اخلاقیات قشر فرهیخته تفاوتی با سایر قشرها ندارد و موفقیت شخصی، نه از طریق شایستگی و سخت‌کوشی، بلکه از طریق طرف‌داری، رشوه‌دادن و کلاهبرداری به دست می‌آید (چامپون و لیندلر، ۲۰۱۴).

در میان عوامل متفاوتی که می‌توان در دامن‌زدن به این مسئله برشمرد؛ ایدئولوژیک‌شدن و از دست رفتن استقلال دانشگاه (فراستخواه، ۱۳۹۵؛ پورحسن، ۱۳۹۶؛ خلیلی، ۱۴۰۳؛ پناهی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۲)، روابط سلسله‌مراتبی و قدرت‌محوری که موجب کاهش تمایل به مشارکت می‌شود (احمدی و همکاران، ۱۳۹۳؛ ویسی و احمدی، ۱۳۹۴)، انواع تبعیض‌های جنسیتی، قومیتی و فرهنگی که موجب شکل‌گیری فرهنگ سلطه و از بین رفتن عدالت آموزشی می‌شود، کاهش انگیزه پژوهشی ناشی از نبود شفافیت در معیارهای عرصه‌های مختلف، فشار برای تولید مقالات علمی و تمرکز بر کمیت به جای کیفیت (روحانی و رشیدی، ۱۳۹۷) و به تبع، همگن‌سازی و استانداردسازی بیش از حد رویه‌های آموزشی غافل از تنوعات فرهنگی و محیطی در دانشگاه‌ها، فقدان ساختارها و نهادهای تضمین‌کننده آزادی‌های علمی (غفرانی، ۱۳۸۲؛ جاودانی، ۱۳۸۷)، کم‌رنگ‌شدن فردیت و عاملیت افراد در ساختارهای آموزشی-پرورشی، و پژوهشی که موجب سرکوب استعدادها و علایق فردی و اجتماعی دانشجویان و استادان می‌شود، ضعف در تعاملات فرهنگی و ارتباطی بین اعضای جامعه دانشگاهی، که موجب کاهش درونی‌سازی و انتقال ارزش‌ها و هنجارهای آموزشی و فرهنگی می‌شود، غلبه روحیه مدرک‌گرایی و پول‌گرایی که موجب کاهش انگیزه پژوهش و کیفیت آموزش می‌شود (پناهی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۲)، به تعبیری دگرگونی مذاق نسلی و چرخش از اولویت علم به پول و منفعت (محمدی، ۱۴۰۳)، وجود قلدری^۱ دانشگاهی که موجب به کارگرفتن زور و خشونت، یا اقسام دیگر ناهنجاری‌های ارتباطی می‌شود (رشیدی، ۱۳۹۹؛ و رشیدی و روحانی، ۱۴۰۱) تنها برخی موارد هستند که در تحقیقات مختلف به آن‌ها اشاره شده است. این موارد نشان‌دهنده آسیب‌های ساختاری و فرهنگی در نظام آموزش عالی ایران است که تعاملات افراد در دانشگاه را تحت تأثیر منفی قرار داده است و مانع شکوفایی واقعی استعدادها و تعاملات سازنده در این محیط شده‌اند.

درمورد چرایی بروز این پدیده‌ها، هر چه قدر هم که عوامل بیرونی، ساختاری و جبری را تأثیرگذار بدانیم، باید نقش کنش‌گری و عاملیت فردی اعضای هیأت علمی را نیز در جهت پیشرفت علم و مصالح دانشگاه در نظر بگیریم؛

چراکه ضعف تربیت و تولید دانش رابطه مستقیم با ضعف تعاملات و ارتباطات دارد (قانع‌راد، ۱۳۸۵). یا چنان‌سکه «رزینک» توصیه می‌کند، هیأت علمی باید مزین به اخلاقیات و رفتار خاصی باشد (علی‌زاده‌اقدم و همکاران، ۱۳۹۰). وجود این کنش‌ها و اخلاقیات می‌تواند در دانشگاه و جامعه اثرات گسترده بگذارد.

پرسش و فرضیه پژوهش: این پژوهش قصد دارد با رویکردی خودانتقادی، یکی از عوامل نقش‌آفرین در نابسامانی‌های دانشگاه را بررسی نماید تا این‌که بررسی شود، کنش‌های اعضای هیأت علمی از چه نوع است و چه آسیب‌هایی را در پی دارد؛ هرچند شاید منصفانه این باشد که برای پیدا کردن ریشه اصلی نابسامانی‌ها گامی چند به عقب برداریم و سهم مناسبات اجتماعی را در بوتۀ نقد و نظر قرار دهیم؛ از این رو، با این فرض که تنها کنشی که مناسب رسالت دانشگاه و رفتار مسؤلانه عمل می‌کند، کنش ارتباطی است؛ در این پژوهش، نویسندگان در نظر دارند تا به این پرسش پاسخ دهند؛ بر مبنای نظریۀ کنش ارتباطی هابرماس، اعضای هیأت علمی تا چه اندازه بر مبنای معیارهای کنش ارتباطی عمل می‌کنند و عواملی که می‌توانند این کنش را تحت تأثیر قرار دهند کدامند؟ برای بررسی تجربی این موضوع دانشگاه یاسوج را به عنوان دانشگاهی که جدای از تأثیرپذیرفتن از شرایط کلی حاکم بر دانشگاه‌های ایران، به واسطۀ قرار گرفتن در محیط فرهنگی خاص سطح بالایی از قوم‌مداری و طایفه‌گرایی را نیز تجربه می‌کند، به عنوان میدان این پژوهش در نظر گرفته شده است.

۲. مبانی نظری

«کنش»^۲ به عنوان یک مفهوم بنیادی در جامعه‌شناسی به هر نوع رفتار هدفمند انسان با معنا و نیت مشخص اطلاق می‌شود. تاکنون بحث‌های گسترده‌ای حول چیستی، ویژگی‌ها، ابعاد و پیامدهای مفهوم کنش صورت گرفته است؛ اما از جمله چالش‌هایی که همواره بحث را گشوده نگاه داشته، چگونگی توضیح وجه عاملیت کنش‌گر اجتماعی و نحوه ارتباط آن با ساختارها و واقعیت‌های اجتماعی است. «دورکیم» کنش اجتماعی را به مثابه بازتابی از واقعیت اجتماعی و الزامات هنجاری جامعه در نظر می‌گیرد (دورکیم، ۱۹۸۲)، در تحلیل او اگرچه عاملیت فردی به کلی نفی نمی‌شود، اما در شعاع ساختارها و الزامات اجتماعی قرار می‌گیرد.

در نظر گرفتن وجه عاملیت فردی بیش از هر جامعه‌شناسی در توضیح «ماکس وبر» از کنش حفظ می‌شود. او با تمایز نهادن میان کنش اجتماعی و غیراجتماعی، کنش فردی را تا جایی اجتماعی می‌داند که کنش‌گر با توجه به رفتار دیگران کنش خود را جهت می‌دهد (وبر، ۱۹۴۷). در نظر او، کنش‌ها می‌توانند به انواع مختلفی چون: کنش سنتی، کنش عاطفی، کنش عقلانی معطوف به هدف و کنش عقلانی معطوف به ارزش تقسیم شوند.

کنش اجتماعی در «سیستم‌های اجتماعی» (پارسونز) بر حسب سیستم‌های کارکردی^۳ تبیین می‌شوند. در تبیین ساختارگرایانه و کل‌نگرانه او جای چندانی برای عاملیت افراد باقی نمی‌ماند؛ زیرا در نظریۀ وی، کنش‌گران اجتماعی اساساً در شبکه‌ای از نقش‌ها و الگوهای نهادی جای می‌گیرند (پارسونز، ۱۹۷۷).

«گیدنز» با طرح نظریۀ ساختاربندی سعی می‌کند بر دوگانه ساختار و کنش فایق آید. در این نظریه، نظام اجتماعی و شکل‌گیری آن ناشی از تأثیر هم‌زمان کنش‌ها و ساختارها دیده می‌شود. وی بیان می‌کند؛ ساختارهای محدودکننده و در عین حال قدرت‌دهنده در فرآیندها و تعاملات اجتماعی به وجود می‌آیند و در اثر فعالیت‌ها و اعمال افراد، یعنی همان کنش آن‌ها تغییر می‌کنند و نیز بازتولید می‌شوند (گیدنز، ۱۹۸۴). با وجود این، و براساس این‌که گیدنز در دوره مرفقی‌تر اندیشه خود به نقش اجتماعی شدن و عاملیت در مقولۀ جهانی‌سازی و تکنولوژی بیشتر توجه کرد (گیدنز، ۱۹۹۱)، مباحث او فاقد طرحی هنجاری برای حفظ وجه عاملیت در پیچیدگی‌های سیستم اجتماعی امروز است.

در میان نظریه‌پردازان متأخر «یورگن هابرماس» با تفکیک انواع کنش به ارتباطی، ابزاری، راهبردی و نمایش پردازانه، جایگاه خاصی می‌یابد. نظریۀ کنش ارتباطی او به قصد برطرف کردن، نه تنها معضلات شناختی، بلکه اجتماعی و سیاسی حجم وسیعی از دانش معرفت‌شناختی، روان‌شناختی، زبانی، تاریخی را به خدمت می‌گیرد.

در این نظریه، دو نوع کنش ارتباطی و نمایش پردازانه اجتماعی و توافق محور به حساب می‌آیند و در مقابل کنش ابزاری و راهبردی مطرح می‌شوند که در قالب کنش غایت‌شناختی، بر مدار فرد و موفقیت فردی قرار دارند. کنش ارتباطی بر پایه گفت‌وگو و تعاملات میان سوژگان با هدف فهم و مفاهمه^۴، نه صرفاً برای دستیابی به اهداف سودمحور یا ابزاری، روابط اجتماعی را شکل می‌دهد. در نظر هابرماس، «کنش» نه تنها به نتیجه، بلکه به فرآیند فهم مشترک، توافق، و مشروع‌سازی رفتارها نیز مربوط است. هابرماس با توجه به نقدهای سکولاریزاسیون معرفتی و بحران مشروعیت، بر کنش گفت‌وگومحور به جای صرفاً رسیدن به نتیجه، به فرآیند تبادل استدلال و گفت‌وگو درباره ارزش‌ها و اصول اخلاقی و رسیدن به تفاهم مشترک تکیه می‌کند (هابرماس، ۱۹۸۴).

از نظر وی کنش ارتباطی با محوریت زبان بر پایه گفت‌وگو و تعاملات میان سوژگان با هدف فهم و مفاهمه، نه صرفاً برای دستیابی به اهداف سودمحور یا ابزاری، روابط اجتماعی را شکل می‌دهد. شاهد هابرماس بر خیالی نبودن این نوع کنش، دوجانبه بودن معنا و به کار رفتن تمامی جوانب کاربرد زبان در این نوع کنش است (هابرماس، ۱۹۸۴). هدف اصلی کنش ارتباطی از نظر او ایجاد فهم مشترک درباره واقعیت‌های اجتماعی و توافق جمعی است و به جای نیرو یا قدرت فردی برای نیل به منافع شخصی، به مشروعیت‌سازی گفت‌وگو و پذیرش ارزش‌های جمعی می‌پردازد.

هابرماس با تمایز نهادن میان «سیستم» و «زیست‌جهان»، تأکید بیش از حد بر خودبستگی سیستم‌ها و نادیده گرفتن عاملیت انسانی را نقد می‌کند. در نظریه او زیست‌جهان، بستر فرهنگ و تعاملات انسانی معرفی می‌شود؛ منبع تجدیدپذیری که سوژگان اجتماعی، نه تنها از ذخایر آن استفاده می‌کنند، بلکه به واسطه تعاملات زبانی خود هر زمان در جهت بازاندیشی و عقلانی‌سازی آن اقدام می‌کنند و از این طریق می‌توانند سیستم‌های اجتماعی خود را اصلاح و دگرگون سازند. آن چه این بستر و شرایط تداوم آن را به وجود می‌آورد، کنش ارتباطی و عقلانیت برخاسته از آن است (هابرماس، ۱۹۸۹).

در کنش ارتباطی هر مشارکت‌کننده بر مبنای همکاری، شفافیت و صداقت، تمامی تلاش خود را برای ساختن ایده اجتماعی بهتر از راه به خدمت گرفتن استدلال برتر به کار می‌گیرد؛ البته در این بین، باید پیش شرط‌های فرآیندی وجود داشته باشد که گفتمان را در برابر اجبار، سرکوب و نابرابری مصون سازد (هابرماس، ۱۹۹۰). کنش‌گر ارتباطی با مبنای قرار دادن تعامل و بازنگری در نگرش‌ها، در قضاوت و تصمیم‌گیری‌های خود منتظر نقد و بازنگری از جانب طرف‌های گفت‌وگو باقی می‌ماند؛ چراکه دعاوی اعتبار (صدق، درستی، و صداقت) شکل دهنده معنا و مطرح در هر اظهار، تنها زمانی می‌توانند مبنای کش‌های آتی قرار گیرند که مابین طرفین مخاطب طرح و فهم شوند. دلایل سوژکتیو مشترکی که از این طریق ضمن گفتمان ارائه می‌شوند، کنش را هدایت می‌کنند. این درحالی است که کنش‌گر کنش نمایش پردازانه صرفاً در عمل به این امور وانمود می‌کند. در این نوع کنش، کنش‌گر به دنبال برانگیختن تصویر خاصی از خود است. کنش ابزاری و راهبردی خودمدارانه و بر پایه اهداف مشخص غیرارتباطی است.

در کنش ابزاری، اهداف شخصی می‌توانند در تضاد با اهداف جمعی باشد. در این نوع کنش صرفاً کارایی و بهینه‌سازی منابع مطرح است، آن چنان که می‌تواند ارزش‌های انسانی و معنایی نادیده گرفته شوند. در کنش ابزاری، افراد به ابزارهایی برای دستیابی به اهداف تبدیل می‌شوند و ویژگی‌های ارتباطی، عاطفی و انسانی آن‌ها صرفاً در جهت تحقق اهداف غیرارتباطی در نظر گرفته می‌شوند. کنش ابزاری می‌تواند نیات اخلاقی را تخریب، و هم‌بستگی اجتماعی را تضعیف کند (هابرماس، ۱۹۸۴).

کنش ارتباطی عقلانیتی فراتر از ابزارمحوری و هدف‌گرایی معرفی می‌کند که در گفت‌وگو و تعامل اجتماعی ظهور می‌یابد. این ویژگی در عین حفظ نگاه کل‌نگرانه سیستم و ساختار، عاملیت انسانی درگیر در تعاملات روزمره را نادیده نمی‌گیرد. کنش‌گر سیستمی فراتر از آگاهی خود جهت منفعت صاحبان سیستم عمل می‌کند و با انتقال به کنش موفقیت‌محور و محاسبات خودمحورانه ارتباط خود با کنش درک متقابل را از دست می‌دهد (هابرماس، ۱۹۸۷). هابرماس متوجه است که سیستم از طریق «تنظیم غیرهنجاری تصمیم‌های فردی که فراتر از آگاهی‌های

کنش‌گر است»، با هماهنگ کردن و تثبیت کنش‌های فردی، بار را از روی سوژه‌های ارتباطی کاهش می‌دهند؛ هرچند سیستم‌ها (اقتصاد و بوروکراسی‌ها) با برقراری رابطه درست با زیست جهان می‌توانند در خدمت منافع عمومی عمل کنند، اما در عین حال، سیستم می‌تواند با سرکوب کنش ارتباطی و جلوگیری از بازتولید نمادین زیست جهان از طریق کنش ارتباطی، آن را مستعمره و تخریب کند. زیست جهان و منابع ارتباطی آن تنها راه ممانعت از تخریب و مستعمره‌سازی سیستم است (هابرماس، ۱۹۸۷).

اما کنش ارتباطی، دارای موانعی است که می‌توانند در فرآیند برقراری ارتباط تأثیر منفی بگذارند و مانع از ارتباط راستین و انتقال مؤثر پیام‌ها شوند. این موانع می‌توانند در سطوح مختلف فردی، اجتماعی، فرهنگی و تکنولوژیکی وجود داشته باشند؛ از جمله مهم‌ترین این موانع ارتباطی در سطح فردی می‌تواند: عدم توجه، عدم صداقت، غلبه احساسات و عواطف، نوع افکار و پیش‌داوری‌ها؛ در سطح اجتماعی: فشارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی؛ در سطح فرهنگی: تفاوت و نوع آداب، سنن و رسوم، نحوه صحبت کردن، شیوه‌های غیرکلامی، زبان و واژه‌ها؛ در سطح تکنولوژیکی: نقص‌های محیطی و فنی باشد. مدیریت این موانع نیازمند شفافیت، توجه به نیازهای دیگران و استفاده از مهارت‌های ارتباطی مؤثر است. در ادامه، منطبق با هدف این پژوهش، برخی عوامل را مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

فرض بر این است که درمیان اقسام متفاوت کنش، تنها یک نوع کنش مناسب رسالت دانشگاه و رفتار مسؤله عمل می‌کند و آن «کنش ارتباطی» است؛ کنش اجتماعی که در آن افراد از طریق گفت‌وگو و تبادل نظر، آگاهی، ارزش‌ها و معانی را با یک‌دیگر به اشتراک می‌گذارند. این نوع کنش، بر مبنای احترام به طرفین و تلاش برای درک متقابل شکل می‌گیرد و به تقویت پیوندهای اجتماعی کمک می‌کند؛ از این رو، نظریه انتقادی و کنش ارتباطی هابرماس، با وجود اشکالات عدیده، می‌تواند چارچوب مناسبی برای درک و پرداختن به مسائل پیچیده اجتماعی از دریچه ارتباط و گفت‌وگو عقلانی فراهم آورد. در نتیجه، مسئله این است که اولاً با توجه به جایگاه و اهمیت اعضای هیأت علمی در جامعه وضعیت کنش ارتباطی این گروه به چه صورت است و عواملی که می‌توانند نوع کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها را متأثر سازند کدامند؟ در این راستا، بر مبنای ادبیات نظری و تجربی تحقیق، تأثیر برخی عوامل چون: جاه‌طلبی و خودمداری، طایفه‌گرایی^۵، وضعیت استقلال نهاد دانشگاه (به واسطه ایدئولوژیک شدن و سیاست‌های وزارت علوم) بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی بررسی می‌شوند.

۱-۲. فردگرایی خودمحورانه

منظور از فردگرایی خودمحورانه و منفعت‌طلبانه شخصی، تمایل افراد برای عمل براساس منافع شخصی و اقتصادی برحسب معیارهای زمانی-مکانی محدود است. در کنش‌هایی از این دست، افراد معمولاً اقداماتی را انجام می‌دهند که بیشترین سود و کمترین هزینه را برای ایشان به همراه داشته باشد. این رویکرد می‌تواند سبب کاهش همکاری‌های اجتماعی و تضعیف پیوندهای اجتماعی شود. «شعبی» (۱۴۰۰)، فردگرایی افراطی را در رابطه معکوس با هم‌بستگی اجتماعی دیده است؛ درحالی‌که، فردگرایی ریشه در بی‌اعتنایی و بدبینی دارد، نظم اجتماعی را وابستگی و ارتباط عاطفی با جمع تأمین می‌کند.

این قاعده زیست‌شناختی مقبول همگان است که هر موجود زنده‌ای به دنبال صیانت نفس خویش است؛ در نتیجه، به نظر طبیعی است جایی‌که منافع افراد به نحو جمعی تأمین نشود، خودمداری رشد کند. لازم به ذکر است، خودمداری کاملاً متفاوت از بلوغ فردیت و مفهوم فردگرایی مدرن است؛ فردگرایی مرحله رشدی است که پس از اجتماعی شدن حاصل می‌شود.

اما وجه خودمداری فردگرایی به عنوان یک رذیلت اخلاقی در اغلب پژوهش‌ها در سایه ساختارهای جمعی دیده شده است؛ دورکیم، آن را ناهنجاری اجتماعی می‌دانست که به جهت سرعت تحولات و عدم انطباق اهداف فرهنگی و اجتماعی با ابزار رسیدن به آن‌ها، رخ می‌دهد.

بر مبنای دیدگاه هابرماس، این پژوهش فردگرایی خودمحرورانه را مانعی برای کنش ارتباطی در نظر گرفته است و با وجود صحنه‌گذشتن بر عوامل فوق، مدعی است که نباید در این میان مسئولیت و عاملیت فردی را از نظر دور داشت؛ به خصوص، در مورد افراد و گروه‌هایی که آگاهان جامعه به شمار می‌آیند.

۲-۲. قوم‌مداری

قوم‌مداری با تعریف عام و پذیرفته‌شده، برتر دیدن قومیت خود نسبت به سایر اقوام و یا قضاوت سایر اقوام بر مبنای معیارهای قومیتی خود شناخته می‌شود. با توجه به بافت ایلی و عشایری محیط دانشگاه یاسوج و وجود طوایف متعدد، این پژوهش رفتارهای قوم‌مداران و تعقیب منافع گروهی را در زمره رفتارهای خودمحرورانه و منطبق با کنش ابزاری و راهبردی در نظر گرفته است. قوم‌مدارای در قیاس با مصالح و منافع عموم جامعه هم‌رده فردگرایی خودمحرورانه به نگرش و رفتارهایی اشاره دارد که بر اساس تعلقات قومی و فرهنگی افراد شکل می‌گیرد. این نوع نگرش ممکن است منجر به اولویت دادن به منافع و نیازهای قبیله‌ای یا قومی بر منافع عمومی و اجتماعی شود و می‌تواند بروز تعارضات اجتماعی و سیاسی را به همراه داشته باشد.

۲-۳. استقلال نهاد دانشگاه

از جانب ساختار، آن چه می‌تواند نقش پررنگ‌تر در موضوع پژوهش حاضر را داشته باشد، اعمال سیاست‌های ایدئولوژیکی و مداخله‌ای وزارت علوم است که نشان از عدم استقلال نهادی دارد. «استقلال نهادی» به معنای آزادی و خودمختاری نهادها در انجام وظایف و فعالیت‌های خود بدون دخالت مستقیم یا فشار از سوی واحدهای دیگر (مانند: حکومت، گروه‌های سیاسی، یا سایر نهادها) است. استقلال نهادی در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، به معنای آزادی محققان برای انجام وظایف و تکالیف خود اعم از پژوهش و مراوداتی علمی و فرهنگی بدون مداخلات سیاسی یا مالی است. استقلال نهادی که معمولاً به وسیله قوانین و قواعد حقوقی تضمین می‌شود، خودمختاری، رهایی از فشارهای بیرونی و پاسخ‌گویی را به همراه دارد. به موجب نظارت و مسئولیت‌پذیری ناشی از استقلال نهادی افزون بر تقویت رویه‌های دموکراتیک و توسعه پایدار مکانیسم فعال تری در ممانعت از فساد و سوءاستفاده شکل می‌گیرد. «کانت» در نزاع دانشکده‌ها (۱۹۷۹) بر لزوم استقلال دانشگاه تأکید می‌کند؛ زیرا کشف حقیقت، به کمک عقل بر پایه روشن‌گری^۶ با رهایی انسان از قیوم‌مآبی و فشار خارجی ممکن می‌شود. هابرماس در دگرگونی ساختاری حوزه عمومی (۱۹۶۲) لازم می‌داند دانشگاه، به عنوان یکی از نهادهای مدرن، نقشی اساسی در تربیت شهروندان آگاه و نقد سیاست‌های عمومی ایفاء کند؛ از این رو، دانشگاه باید به دور از مداخلات اقتصادی و سیاسی باقی‌ماند تا عقاید در فضایی آزاد و دموکراتیک شکل بگیرند. حال آن‌که با تجاری شدن و وابستگی به قدرت‌های اقتصادی و سیاسی، این نقش به‌طور جدی به چالش کشیده شده است. مدرنیته و سرمایه‌داری پیشرفته، با هدف سودآوری و بهره‌وری، موجب فاصله‌گیری دانشگاه‌ها از نقش انتقادی و روشن‌گرانه خود شده‌اند و آن‌ها را در معرض کاربرد ابزاری و تقلیل یافته قرار داده‌اند (هابرماس، ۱۹۷۵).

به نظر می‌رسد امروزه سلطه نهاد سیاست و ایدئولوژی، یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های دانشگاه‌های ما شده است. «ایدئولوژی» برداشت تخیلی از واقعیتی است که بی‌واسطه در دسترس قرار نمی‌گیرد (برای این معنا ر. ک. به: آلتوسر، ۱۳۸۶). ایدئولوژی در انواع مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، نظریه‌ها و دیدگاه‌هایی اشاره دارد که نه تنها به شکل‌گیری تفکر فردی، بلکه به ایجاد کنش‌ها و رفتارهای اجتماعی کمک می‌کند. در صورت همگام نشدن ایدئولوژی‌ها با تغییرات اجتماعی، فرهنگی یا اقتصادی و یا عدم پاسخ‌گویی به تعارضات، ایدئولوژی‌ها می‌توانند به عامل از هم‌پاشیدگی اجتماعی منجر شوند.

فرض این پژوهش بر آن است که تنها، ایدئولوژی برخاسته از کنش جمعی می‌تواند اثر محرکی داشته باشد. در غیر این صورت ایدئولوژی به مثابه تحریف سیستمی عمل خواهد کرد. «تحریف‌های سیستمی» به تناقض‌ها و

ناکارآمدی‌های ناشی از ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اشاره دارد که می‌توانند به تخریب زیست جهان منجر شود. این تحریف‌ها، شامل: ناکارآمدی‌های اداری، نابرابری‌ها، استثمار و از بین بردن منابع، دخالت‌های بالا به پایین موجد فضای اختناق و سلطه می‌شود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی به اقتضای مقابله با غرب‌گرایی، سکولارسازی و جهان‌سرمایه‌داری، تغییراتی را در ساختار و محتوای دانشگاه رقم زد. طی سالیان بعد، این مسئله به طرق مختلفی مطرح و هر زمان سیاست‌های دستوری بیشتری گاه در تضاد با اهداف اصلی دانشگاه ابلاغ و اعمال شد^۷؛ اما درنهایت با گذر زمان، مراودات بین‌المللی، در معرض رسانه‌های مختلف قرار گرفتن افکار عمومی و شاید «گسترش آموزش عالی و افزایش تعداد دانشجویان» طبقات متوسطی تقویت شدند «که سنخیت چندانی با نظام سیاسی نداشتند» تا جایی‌که پژوهش‌های صورت‌گرفته از نگاه دانشگاهیان اقدامات و برنامه‌های اسلامی‌سازی را نامناسب و در حد متوسط یا کمتر ارزیابی می‌کنند (هاشم‌زهی و میرزا، ۱۳۹۲).

درحالی‌که مدافعان این سیاست‌ها معتقدند «دانشی که از ایدئولوژی بهره‌گیر می‌تواند هویت بخشی کند» (ره‌دار، ۱۴۰۲)، درنظر برخی دیگر، دانشگاه ایرانی در طول هشت دهه که از آن می‌گذرد گرفتار ایدئولوژی‌ها بوده و نتوانسته هستی و چیستی و هویت آکادمیک خود را مستقل از گفتمان‌های ایدئولوژیک تعریف و مستقر کند (فراستخواه، ۱۳۹۵؛ پورحسن، ۱۳۹۶).

با توجه به مصادیق مختلف این مفهوم می‌توان در سیاست‌گذاری‌هایی که در وزارت علوم به‌عنوان متولی دانشگاه‌های ایران شکل می‌گیرد و در قالب آئین‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌ها به دانشگاه‌ها ابلاغ می‌شود، رگه‌های ایدئولوژی‌سازی و نیز عدم استقلال نهاد دانشگاه را مشاهده کرد.

براساس مباحث فوق، این پژوهش به‌دنبال آزمون تجربی فرضیه‌ها عبارتند از: به‌نظر می‌رسد سطح کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج در سطح متوسط است. به‌نظر می‌رسد خودمحوری بر سطح کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج تأثیر می‌گذارد. به‌نظر می‌رسد قوم‌مداری بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج تأثیر دارد. به‌نظر می‌رسد ساختار دانشگاه (عدم استقلال نهادی دانشگاه، ایدئولوژیک‌سازی نهاد دانشگاه و سیاست‌های وزارت علوم) بر سطح کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج تأثیر می‌گذارد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش در چارچوب روش‌شناسی کمی و با استفاده از روش پیمایشی انجام می‌شود. جامعه آماری، کلیه اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج (اعم از: قراردادی، پیمانی، رسمی آزمایشی و رسمی) هستند که تعداد آن‌ها برحسب آمار دریافت‌شده از معاونت اداری و مالی برابر با ۲۴۹ نفر است. اندازه نمونه با لحاظ کردن حداکثر واریانس، ۱۲۲ نفر برآورد شده است. اعضای نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده از بین چهار دانشکده^۸ دانشگاه یاسوج انتخاب شده است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق‌ساخته است که از طریق اعتبار صوری و سازه تعیین اعتبار شده‌اند. پایایی این پرسش‌نامه براساس هم‌سانی درونی گویه‌ها و با استفاده از ضریب آلفا کرانباخ و ضریب پایایی ترکیبی برآورد شده است. در این پرسش‌نامه، ویژگی‌های زمینه‌ای پاسخ‌گویان با نه پرسش سنجیده شده است و برای سنجش متغیر وابسته (سطح کنش ارتباطی) و متغیرهای مستقل تحقیق از ۷۴ گویه استفاده شده است که در طیف لیکرت پنج‌درجه طرح شده‌اند. برای آزمون فرضیه‌ها و تعمیم نتایج آن‌ها به جامعه آماری از مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس‌محور با استفاده از نرم افزار Smart PLS استفاده شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در بعد توصیفی نشان می‌دهد میانگین سنی اعضای نمونه در دامنه سنی ۳۴ تا ۶۶ سال برابر است با ۴۴٫۰۷ با انحراف معیار ۶٫۵۷ سال. اما همین آماره‌ها برای سابقه کار، کمترین سابقه کار را برابر با یک و بیشترین را برابر با ۳۳ سال نشان می‌دهد. میانگین این متغیر برابر با ۱۵٫۳۶ با انحراف معیار ۷٫۷۹ سال به دست آمده است. بالغ بر ۸۷٫۶٪ پاسخ‌گویان مرد بوده‌اند. ۸۴٫۶ اعضای نمونه متأهل و ۱۲٫۲٪ مجرد هستند.

۴۷٪ پاسخ‌گویان از قوم لر و بعد از آن بیشترین فراوانی مربوط به فارس‌ها با ۴۵٫۵٪ است. ترک‌ها با ۵٪ و سایر اقوام نیز با فراوانی بسیار کمتر در نمونه حاضر بوده‌اند. کمی بیش از یک-سوم نمونه از دانشکده ادبیات و علوم انسانی بوده و سایر اعضای نمونه از سه دانشکده دیگر بوده‌اند. کمتر از یک-چهارم نمونه، دارای پست اجرایی بوده‌اند. نزدیک دو-سوم اعضاء وضعیت استخدامی رسمی هستند و کمی کمتر از ۱۵٪ غیررسمی بوده‌اند. به لحاظ وضعیت سکونت، حدوداً نیمی از پاسخ‌گویان بومی استان و نیمی دیگر بومی استان نبوده‌اند؛ درحالی‌که نزدیک به نیمی از نمونه در مرتبه استادیاری قرار دارند، تنها نزدیک ۱۱٪ به مرتبه استادی رسیده‌اند.

جدول ۱: توزیع فراوانی برخی متغیرهای زمینه‌ای نمونه پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 1: Frequency distribution of some background variables of research sample (Authors, 2024).

متغیر	مقادیر	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	متغیر	مقادیر	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی
جنسیت	مرد	۱۰۶	۸۷٫۶	پست اجرایی	دارد	۲۸	۲۳٫۱
	زن	۱۵	۱۲٫۴		ندارد	۹۳	۷۶٫۹
وضع تأهل	مجرد	۱۵	۱۲٫۲	وضعیت استخدامی	غیررسمی	۱۸	۱۴٫۸
	متاهل	۱۰۴	۸۴٫۶		رسمی	۲۵	۲۰٫۵
	مطلقه	۲	۱٫۶		رسمی	۷۹	۶۴٫۸
قومیت	فارس	۵۵	۴۵٫۵	دانشکده	علوم انسانی	۴۳	۳۵٫۲
	لر	۵۷	۴۷٫۱		علوم پایه	۳۵	۲۸٫۷
	ترک	۶	۵٫۰		کشاورزی	۲۳	۱۸٫۹
	سایر	۳	۲٫۵		فنی و مهندسی	۲۱	۱۷٫۲
رتبه علمی	استادیار	۵۹	۴۹٫۲	وضعیت سکونت	بومی	۶۰	۴۹٫۲
	دانشیار	۴۸	۴۰٫۰		غیربومی	۶۲	۵۰٫۸
	استاد	۱۳	۱۰٫۸				

جدول ۲، آمار توصیفی متغیر کنش ارتباطی و ابعاد آن را نشان می‌دهد. براساس این آمار چنین برمی‌آید که اعضای هیأت علمی دانشگاه یاسوج بیشتر از سطح میانگین احساس اجبار و فشار می‌کنند و کمتر از سطح متوسط برمبنای استدلال گفت‌وگو می‌کنند؛ هم‌چنین معتقدند که صداقت و شفافیت در بین اعضای همکارشان پایین‌تر از سطح متوسط است. همکاری و مشارکت همکاران‌شان را در سطح متوسط برآورد کرده‌اند. با تفاوت قابل توجهی از سطح میانگین معتقدند که اخلاق مداری در بین اعضاء وجود ندارد و درنهایت درحالی‌که سطح متوسط طیف عدم پایبندی به کنش ارتباطی ۷۲ بوده است. میانگین این سطح برابر با ۷۷٫۶۵٪ برآورد شده است؛ یعنی، اعضای هیأت علمی کنش ارتباطی پایین‌تر از سطح میانگین دارند. مقادیر موجود در ستون سطح معناداری به میزان کمتر از ۰٫۰۵٪ تأییدکننده مطالب فوق در سطح جامعه آماری است.

جدول ۲: وضعیت متغیر وابسته پژوهش و ابعاد آن (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Tab. 2: Dependent variable of research and its dimensions (Authors, 2024).

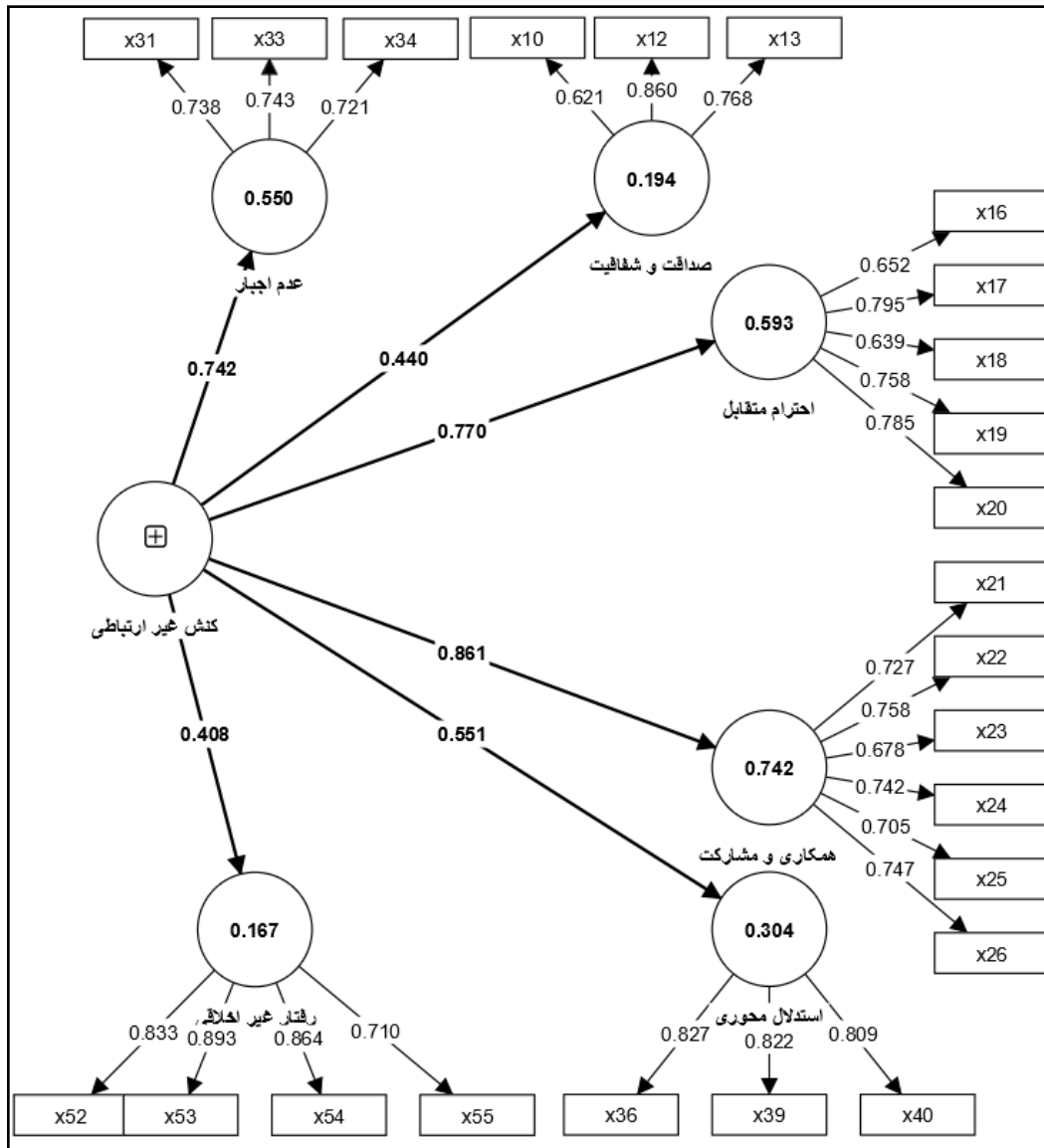
نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	مقدار حداقل	مقدار حداکثر	میانگین طیف	سطح معناداری
اجبار	۱۰٫۱۷	۲٫۲۱	۴	۱۵	۹	۰٫۰۰۰
عدم صداقت و شفافیت	۱۱٫۶۲	۲٫۱۶	۴	۱۵	۹	۰٫۰۰۰
عدم احترام	۱۳٫۲۳	۳٫۶۳	۵	۲۲	۱۵	۰٫۰۰۰
عدم همکاری و مشارکت	۱۷٫۸۵	۴٫۳۵	۸	۲۷	۱۸	۰٫۷۰۸
عدم استدلال محوری	۹٫۷۲	۲٫۳۵	۳	۱۵	۹	۰٫۰۰۱
عدم اخلاق مداری	۱۵٫۱	۲٫۹۸	۷	۲۰	۱۲	۰٫۰۰۰
عدم کنش ارتباطی	۷۷٫۶۵	۱۲٫۰۲	۴۶	۱۰۲	۷۲	۰٫۰۰۰

آزمون تحلیل واریانس یک‌سویه برای مقایسه وضعیت کنش گفتمانی برحسب متغیرهای قومیت، نوع دانشکده، مرتبه علمی و نیز نوع استخدام نشان داد که در سطح جامعه آماری این گروه‌ها باهم تفاوت معناداری ندارند؛ هم‌چنین نتیجه آزمون تی مستقل نشان داد وضعیت کنش ارتباطی برحسب جنسیت و داشتن یا نداشتن پست اجرایی تفاوت معناداری ندارد. این نتیجه در بین متاهلین و مجردها نیز دیده شد.

چنان‌که قبلاً گفته شد، برای آزمون فرضیه‌های اصلی پژوهش از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس محور استفاده شده است. برای انجام این تحلیل‌ها، ابتدا عامل پنهان کنش ارتباطی به صورت یک مدل اندازه‌گیری انعکاسی سلسله‌مراتبی اندازه‌گیری شد. نحوه نمره‌دهی به این صورت بوده است که امتیاز بالا نشان از عدم وجود کنش ارتباطی و نمرات پایین‌تر نشان از وجود کنش ارتباطی دارند. در شکل ۱، مدل تدوین شده و نیز محاسبات مربوط به آن را نشان می‌دهد

وجود بارهای عاملی بالا و هم‌چنین مقدار واریانس تبیین شده قابل توجه ابعاد، نشان از وجود اعتبار هم‌گرا در سطح معرف‌ها و عامل‌ها دارد؛ هم‌چنین مقدار شاخص SRMR به میزان ۰٫۰۷٪ نشان از برازش مناسب مدل دارد. مقادیر بارهای عاملی مشخص در شکل و نیز میانگین واریانس تبیین شده مدل به همراه ضریب پایایی ترکیبی گزارش شده در جدول ۳، به خوبی نشان‌دهنده اعتبار و پایایی مناسب این مدل است.

با توجه به تعداد بالای متغیرها و شلوغ شدن مدل تحلیلی، چنان‌که دیده می‌شود معرف‌های اندازه‌گیری‌کننده عوامل در حالت پنهان نمایش داده شده‌اند. رویه کار به این صورت بوده است که ابتدا مدل اندازه‌گیری تمامی

شکل ۱: مدل اندازه‌گیری انعکاسی سلسله‌مراتبی کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Fig. 1: Hierarchical reflective measure model of communication action of faculty members (Authors, 2024).

جدول ۳: شاخص‌های اعتبار و پایایی مدل اندازه‌گیری ابعاد عامل کنش ارتباطی (متغیر وابسته)، (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Tab. 3: Credibility indices and reliability of the model for measuring the size of the dimensions of the communication action (dependent variable) (Authors, 2024).

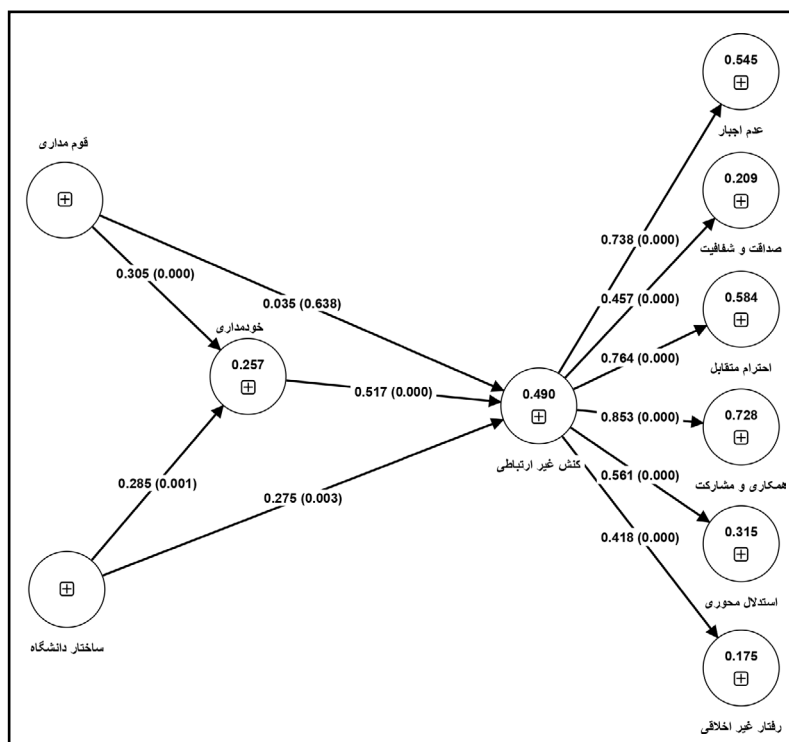
عامل پنهان	احترام متقابل	استدلال محوری	رفتار غیر اخلاقی	صداقت و شفافیت	عدم اجبار	همکاری و مشارکت
آلفای ترکیبی	۰.۸۴۹	۰.۸۶۰	۰.۸۹۶	۰.۷۹۷	۰.۷۷۸	۰.۸۷۰
میانگین واریانس استخراج شده	۰.۵۳۱	۰.۶۷۲	۰.۶۸۶	۰.۵۷۲	۰.۵۳۹	۰.۵۲۸
میزان واریانس تبیین شده	۰.۵۹۳	۰.۳۰۴	۰.۱۶۷	۰.۱۹۴	۰.۵۵۰	۰.۷۴۲

عامل‌های موجود در مدل طراحی شده و به لحاظ معیارهای اعتبار و پایایی به بهترین حالت ممکن رسانده شده‌اند و در قدم بعد محاسبات کلی مدل انجام شده است. جدول ۴، شاخص اعتبار هم‌گرایی متغیرهای پنهان موجود در مدل را نشان می‌دهد:

جدول ۴: شاخص‌های اعتبار و پایایی عوامل بخش ساختاری مدل پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Tab. 4: Validity and reliability indices of structural part of research model (Authors, 2024).

عامل پنهان	کنش غیرارتباطی	قوم‌مداری	خودمداری	ساختار دانشگاه
آلفای ترکیبی	۰.۹۰۸	۰.۸۷۸	۰.۸۸۰	۰.۹۱۳
میانگین واریانس استخراج‌شده	۰.۵۴	۰.۵۴۹	۰.۵۵۳	۰.۵۱۲

در اینجا ذکر این نکته ضروری است که عامل پنهان ساختار دانشگاه براساس ادبیات پژوهش و برخی تحقیقات تجربی انجام‌شده مرتبط، به صورت پیش فرض متشکل از سه بُعد عدم استقلال دانشگاه، ایدئولوژیک‌سازی نهاد دانشگاه و نهایتاً سیاست‌های وزارت علوم بوده است و محققین در نظر داشته‌اند اثر این سه بُعد را به صورت مستقل بر متغیر وابسته آزمون کنند، اما از آنجا که تدوین مدل به این حالت منجر به هم‌خطی چندگانه شدید بین عامل‌ها می‌شد و نتایج تحلیل را به شدت تحریف می‌کرد، این سه بُعد به صورت ادغام‌شده، ذیل عنوان ساختار دانشگاه نام‌گذاری و در مدل آورده شده‌اند. شکل زیر، مدل تجربی پژوهش در خصوص برخی عوامل اثرگذار بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی را نشان می‌دهد. در شکل ۲، ضرایب اثر استاندارد عوامل موجود در مدل همراه سطح معناداری آن‌ها نشان داده شده است.

شکل ۲: مدل تجربی عوامل مؤثر بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Fig. 2: Empirical model of factors affecting the communication action of faculty members (Authors, 2024).

شاخص SRMR این مدل به میزان ۰٫۰۹ نشان از مناسب بودن برازش مدل دارد و البته گویای این است که می‌توان با ایجاد تغییراتی در مدل این شاخص را بهبود داد؛ در ادامه، تحلیل‌های مستخرج از این مدل ارائه می‌شوند. خروجی جدول ۵، نشان می‌دهند عامل خودمداری با ضریب رگرسیونی استاندارد به میزان ۰٫۵۱۷ و ساختار دانشگاه با ضریب استاندارد به میزان ۰٫۲۷۵ در فاصله اطمینان ۹۹٪ صورت مستقیم اثر معناداری بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دارند؛ اما عامل پنهان قوم‌مداری با ضریب رگرسیونی استاندارد ۰٫۰۳۵٪ به صورت مستقیم اثر معناداری بر کنش ارتباطی اعضا ندارد اما به صورت غیرمستقیم ضریب تأثیری برابر با ۰٫۱۵۸٪ دارد. این ضریب برای عامل پنهان ساختار دانشگاه برابر هست با ۰٫۱۴۷٪.

جدول ۵: ضرایب تأثیر متغیرهای پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۳).
Tab. 5: Effect coefficients of research variables (Authors, 2024).

فاصله اطمینان ۹۵٪ اثر		اثرگذاری کل		اثر گذاری غیر مستقیم		اثرگذاری مستقیم		مسیر تأثیرات
۲۰٪	۹۷٫۵٪	سطح معناداری	ضریب تأثیر	سطح معناداری	ضریب تأثیر	سطح معناداری	ضریب تأثیر	
۰٫۲۴۷	۰٫۵۹۷	۰٫۰۰۰	۰٫۴۲۲	۰٫۰۰۳	۰٫۱۴۷	۰٫۰۰۳	۰٫۲۷۵	ساختار دانشگاه - کنش غیرارتباطی
۰٫۶۴۴	۰٫۳۷۴	۰٫۰۰۰	۰٫۵۱۷	---	---	۰٫۰۰۰	۰٫۵۱۷	خودمداری - کنش غیرارتباطی
۰٫۳۵۲	۰٫۰۳۷	۰٫۰۰۰	۰٫۱۹۳	۰٫۰۰۱	۰٫۱۵۸	۰٫۶۳۸	۰٫۰۳۵	قوم‌مداری - کنش غیرارتباطی

نتیجه کلی حاصل از جدول فوق این است که تمامی فرضیه‌های تحقیق در فاصله اطمینان ۹۹٪ پذیرفته شده‌اند و فرض مقابل آن‌ها که نشان از عدم اثرگذاری دارد به‌وضوح رد شده‌اند. چنان‌که هم در مدل دیده می‌شود و هم داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد، مدل تجربی آزمون شده، یک مدل میانجی جزء است؛ به این معنا که عامل‌های موجود در بخش ساختاری مدل، علاوه بر این‌که بخشی از اثر خود را مستقیماً بر کنش ارتباطی اساتید می‌گذارند (به‌جز عامل قوم‌مداری) بخشی دیگر از اثرشان را با اثرگذاری روی عامل خودمداری بر متغیر وابسته انتقال می‌دهند؛ بنابراین، عامل خودمداری در این مدل نقش میانجی دارد. هرچند متغیر ساختار دانشگاه در سطح نمونه آماری اثری به‌مراتب بزرگ‌تر روی کنش ارتباطی اعضا دارد، ولی در فاصله اطمینان ۹۵٪ اثر این متغیر با خودمداری هم‌پوشانی دارد؛ به این معنی که در سطح جامعه آماری اثر این دو متغیر تفاوت معناداری ندارند، اما تأثیر متغیر قوم‌مداری در سطح جامعه آماری به‌وضوح از دو متغیر دیگر کمتر هست. شاخص‌های برازش مدل ساختاری نیز به‌خوبی نشان‌دهنده اعتبار مدل است که در جدول ۶، نشان داده شده است.

چنان‌که پیداست میزان واریانس تبیین‌شده مدل پژوهش برابر با ۰٫۴۹۰٪ است و بنابر میزان ضریب تعیین تعدیل‌شده متغیرهای این پژوهش توانسته‌اند در مجموع ۴۷٪ واریانس کنش ارتباطی را تبیین کنند؛ به بیان دیگر، چرایی نحوه کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی تا ۴۷٪ تحت تأثیر متغیرهایی چون: ساختار نهاد دانشگاه (نظیر؛ ایدئولوژیک شدن دانشگاه، عدم استقلال نهاد دانشگاه و سیاست‌گذاری وزارت علوم)، قوم‌مداری و خودمداری

جدول ۶: شاخص‌های برآورد کیفیت مدل پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۳).
 Tab. 6: Indices of quality estimation of research model (Authors, 2024).

Q ²	F ²	R-square adjusted	R-square	
		0.582	0.584	احترام متقابل
		0.309	0.315	استدلال محوری
		0.541	0.545	عدم اجبار
		0.168	0.175	رفتار غیراخلاقی
		0.201	0.209	صداقت و شفافیت
		0.603	0.609	عدم استقلال
		0.725	0.728	همکاری و مشارکت
0.396	0.389	0.243	0.257	خودمداری
0.381	0.106	---	---	ساختار دانشگاه
0.333	0.002	---	---	قوم‌مداری
		0.47	0.490	کنش غیرارتباطی

اعضای هیأت علمی است. این متغیرها با تعاملاتی پیچیده شرایط را به گونه‌ای پیش می‌برند که مانع از کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی می‌شوند.

شاخص F2 برای نشان دادن میزان تأثیر متغیرهای مستقل پژوهش نشان می‌دهد، در مجموع متغیر قوم‌مداری اثری بسیار ضعیف (به میزان ۰،۰۰۲)، ساختار دانشگاه اثری ضعیف (به میزان ۰،۱۰۶) و متغیر خودمداری اثر قوی به میزان ۰،۳۸۹ بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دانشگاه دارند؛ هم‌چنین شاخص Q2 جدول برای بیان قدرت پیش‌بینی مدل، نشان می‌دهد قوم‌مداری با اثری به میزان ۰،۳۳۳، ساختار دانشگاه با اثری به میزان ۰،۳۸۱ و متغیر خودمداری با اثر به میزان ۰،۳۹۶ قدرت لازم برای پیش‌بینی میزان کنش غیرارتباطی اعضای هیأت علمی را دارا هستند.

چنان‌که در ابتدای تحلیل داده‌ها مطرح شد، در این پژوهش برای برطرف کردن مشکل هم‌خطی عوامل پنهان عدم استقلال دانشگاه، ایدئولوژیک‌سازی نهاد دانشگاه و نهایتاً سیاست‌های وزارت علوم ذیل یک عامل به نام «ساختار دانشگاه» ادغام شده‌اند. با توجه به اهمیت رابطه هر یک از این عوامل با عدم کنش ارتباطی اساتید، ضریب هم‌بستگی آن‌ها در جدول ۷، نمایش داده می‌شود.

جدول ۷: ضریب هم‌بستگی پیرسون مؤلفه‌های ساختار دانشگاه با کنش ارتباطی اساتید (نگارندگان، ۱۴۰۳).

Tab. 7: The Pearson correlation coefficient of the components of the structure of university with the faculty members' communication action (Authors, 2024).

متغیرها	عدم استقلال دانشگاه	سیاست‌های وزارتی	ایدئولوژیک‌سازی
ضریب هم‌بستگی	۰،۴۳۱	۰،۲۸۳	۰،۴۹۷
سطح معناداری	۰،۰۰۰	۰،۰۰۳	۰،۰۰۰

چنان‌که این جدول نشان می‌دهد، تمامی متغیرهای ذکرشده در این بخش در فاصله اطمینان ۹۹٪ با عدم کنش ارتباطی اساتید هم‌بستگی دارند. ضمن این‌که ضریب هم‌بستگی دو متغیر ایدئولوژیک‌سازی و عدم استقلال نهاد دانشگاه، هرکدام به ترتیب برابر با ۰٫۴۹۷ و ۰٫۴۳۱٪ قابل توجه هستند.

۵. نتیجه‌گیری

کنش ارتباطی نشان از رفتار جمعی و عقلانیت خاصی در امر جمعی دارد. با این باور که هیأت علمی به نسبت سایر اجتماعات جامعه برای بررسی این موضوع نمونه برتر است، می‌توان اذعان کرد که به طور متوسط برترین نمونه‌های اخلاقی، رفتاری، علمی در دانشگاه حضور دارند و یا سازوکار باید به نحوی باشد که حضور داشته باشند. بسیاری از افرادی که در زمینه این پژوهش مورد پرسش قرار گرفتند آشکارا افرادی اخلاقی بودند که دغدغه امر اجتماعی داشتند. مطمئناً عوامل ساختاری در رفتار و سازوکار به وجود آمده دخیل است. گناه نظم سیستمی تا به حدی است که برخی اساساً هیچ سهمی را برای آگاهی و رفتار فردی قائل نمی‌شوند؛ با این حال، بر این باوریم که آگاهی مسئولیت‌آور است و اراده نمی‌تواند از الزامات آن شانه خالی کند.

حالت ایده‌آلی که برای فعالیت در محیط دانشگاهی تصور می‌شود وجود نوعی از کنش است که در منظومه فکری هابرماس به عنوان کنش ارتباطی شناخته می‌شود؛ یعنی، کنشی آگاهانه و هدفمند که دارای مؤلفه‌هایی نظیر: احترام متقابل، استدلال محوری، عدم اجبار، رفتار اخلاقی، صداقت و شفافیت، استقلال، همکاری و مشارکت و نهایتاً عدم خودمداری است؛ اما شواهد و قرائن رسمی و غیررسمی نشان از نقض مکرر این مؤلفه‌ها می‌دهد.

درحالی‌که فرضیه پژوهش میزان کنش ارتباطی را در حد متوسط تخمین زده بود، داده‌ها نشان دادند در بین جامعه آماری این نوع کنش از حد متوسط پایین‌تر است. ضمن این‌که آزمون‌های آماری مناسب نشان دادند این وضعیت به نحوی همه‌گیر است که متغیرهای زمینه‌ای مختلف نظیر قومیت، نوع دانشکده، مرتبه علمی، نوع استخدام، وضع تأهل، جنسیت و داشتن یا نداشتن پست اجرایی تفاوت معناداری در آن ایجاد نمی‌کند.

تحلیل داده‌ها نشان داد تمام متغیرهای موجود در مدل اثر معناداری بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی داشتند. در بین متغیرهای بررسی شده، خودمحوری بیشترین تأثیر منفی را بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دارد. متغیرهای ایدئولوژیک شدن دانشگاه، سیاست‌های وزارت علوم و عدم استقلال دانشگاه‌ها در قالب عامل کلی ساختار دانشگاه شاخص‌های مناسبی برای پیش‌بینی میزان کنش غیرارتباطی اعضای هیأت علمی هستند.

نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد عدم استقلال نهاد دانشگاه تأثیری منفی بر کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی دارد. این نتیجه با یافته‌های «ستاری» و همکارانش (۱۳۹۶) و «فراسخواه» (۱۴۰۰) هم‌خوانی دارد و به تبع یافته‌های ایشان باید نهاد دانشگاه با عقلانیت علمی و فارغ از فشارهای بیرونی سیاست‌گذاری شود؛ هم‌چنین، این پژوهش هم‌سو با یافته‌های «لطفی‌زاده» و همکاران (۱۴۰۲) نشان داد که لازمه داشتن کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی با توجه به ابعاد سازنده آن، برطرف کردن زمینه‌های شکل‌دهنده فقدان مهارت‌های گفت‌وگویی، فقدان زمینه مشترک در ارتباط مبتنی بر بیناسوژگانی و اعمال باورهای سلطه‌جویانه است.

یافته‌های این پژوهش درخصوص محیط ساختاری دانشگاه‌ها (نظیر: استقلال نهادی و سیاست‌های وزارت علوم) به عنوان مؤید نظریه «کشلی»^{۱۰} (۲۰۲۱) نشان می‌دهد برای داشتن دانشگاهی توانمند و برخوردار از کنش‌گران ارتباطی باید جایگاه و نقش دولت به عنوان بازیگران قدرتمند مشخص شود و از دخالت بیش از حد آن در دانشگاه جلوگیری شود.

کلی‌ترین یافته این پژوهش با یافته‌های «جورادو» (۲۰۱۳) بر این مبنا هم‌خوانی دارد که در شرایط توزیع نابرابرانه قدرت، اقدام ابزاری و استراتژیک هر طرف می‌تواند روابط کارآمد را پیچیده و مختل کند؛ از این رو، گفت‌وگوی عقلانی مبتنی بر اصول هابرماسی می‌تواند از بسیاری از این مشکلات جلوگیری کند.

در مجموع میزان واریانس تبیین شده مدل تحقیق برابر با ۴۹۲٪ برآورد شده است و متغیرهای این پژوهش برمبنای ضریب تعیین تطبیقی توانسته‌اند در مجموع ۴۷٪ واریانس کنش ارتباطی را تبیین کنند. مدل تجربی پژوهش حاضر که برمبنای چارچوب مفهومی مشخصی صورت بندی شده است، جدای از بیان روابط پیچیده در شکل‌گیری کنش غیرارتباطی اعضای هیأت علمی گویای این است که وجود متغیرهایی مانند ساختار دانشگاه (شامل: ایدئولوژیک شدن نهاد دانشگاه، عدم استقلال نهادی و سیاست‌های وزارت علوم) در زمینه‌های مختلف به صورت عام و قوم‌گرایی به صورت خاص در این دانشگاه شرایط را به گونه‌ای رقم می‌زند که اعضای هیأت علمی به این نتیجه می‌رسند که باید منافع خودشان را نه در تعاملات جمعی، بلکه به صورت فردی و البته از نوع خودمحوارانه پیش ببرند تا در محیط کاری چندان متضرر نشوند و این نقطه، آغازی است برای شروع کنش‌های غیرارتباطی. از این رو به منظور ارتقاء کنش ارتباطی اعضای هیأت علمی می‌توان اقدامات زیر را انجام داد.

مقابله با خودمحوری و قوم‌مداری: برای مقابله با خودمحوری باید به دنبال راه‌کارهایی از جمله آگاهی بخشی و ایجاد فضایی بود که منافع اعضای هیأت علمی به صورت جمعی تأمین شود. دانشگاهیان باید فرهنگی را دنبال کنند که مطابق آن خودمحوری و قوم‌مداری دور از شأن هیأت علمی به حساب آید. فعال تر شدن فعالیت‌های صنفی دانشگاه‌ها و نیز قوانینی که آزادی‌های فردی و علمی را ضمانت کند می‌تواند در این راه بسیار مؤثر باشد.

افزایش استقلال نهاد دانشگاه: دخالت نهادهای مختلف در مدیریت و نیز رویه‌های دانشگاه‌ها و محدود کردن اعضای هیأت علمی و ایجاد محیطی مشحون از بی‌اعتمادی و ترس می‌تواند استقلال نهادی دانشگاه را تضعیف کند. برای ارتقاء کنش ارتباطی، باید استقلال دانشگاه حفظ شود تا اعضای هیأت علمی بتوانند بدون فشارهای بیرونی و در فضای علمی و عقیدتی آزاد به فعالیت‌های علمی و فرهنگی خود بپردازند.

ممانعت از ایدئولوژیک شدن دانشگاه: تبدیل شدن دانشگاه به مرکز ایدئولوژیک به جای مرکز دانش، می‌تواند باعث عقیم شدن دانشگاه‌ها شود. برای جلوگیری از این مسئله، باید از تحمیل ایدئولوژی خاص به دانشگاه خودداری و فضایی آزاد برای تبادل آزادانه عقاید فراهم شود؛ اگر باید خط‌مشی ایدئولوژیکی راهبر باشد، می‌بایست از دل خود اعضا بجوشد و با نظارت ایشان نقد و ابرام شود.

اصلاح سیاست‌های وزارت علوم: سیاست‌های وزارت علوم باید به گونه‌ای باشد که به جای ایجاد محدودیت‌های مختلف و نگاه‌های کمی‌گرا، از آزادی‌های علمی و فعالیت‌های دانشگاهی با توجه به وضع کیفی آن‌ها حمایت کند.

تأکید بر اخلاق مشارکتی و تفاهم: با برجسته کردن آثار تخریبی کنش‌های راهبردی و نمایش پردازانه، باید بر لزوم تعاملات اعضای هیأت علمی در راستای تفاهم و اخلاق مشارکتی تأکید شود. فعالیت‌های اعضا باید به نحوی سامان یابد که اخلاق مشارکتی ترغیب و تشویق شود و هرگونه بی‌اخلاقی، ناپسند و دور از شأن به حساب آید.

وجود این شرایط نه به معنای تحقق کنش ارتباطی، بلکه فراهم آمدن زمینه‌ای است که می‌تواند اعضای هیأت علمی را به این نتیجه رهنمود سازد که تحقق اخلاق و منافع آن‌ها در گرو تعاملات جمعی و نه کنش‌های راهبردی و خودمحوارانه است. تقرب به کنش ارتباطی نیازمند عاملیت و اراده تک‌تک افراد است.

از کلیت این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت، اعضای هیأت علمی برمبنای نظریه‌های تلفیقی عاملیت و ساختار در موقعیتی خطیر قرار دارند؛ چراکه در شرایط امروزی دانشگاه‌ها، یعنی عدم استقلال نهادی، وجود سیاست‌های ایدئولوژیکی (که در قالب شیوه‌نامه‌ها و آئین‌نامه‌های وزارتی دیده می‌شود و به صورت غیررسمی هم به جد دنبال می‌شود)، اعضای هیأت علمی به این نتیجه رسیده‌اند که با شیوه‌های کنش غیرارتباطی به دنبال کسب منافع خود باشند. نتیجه‌ای که ناخواسته از این طرز فکر و این نوع کنش غیرارتباطی برآمده از اجبار ساختار دانشگاهی ناشی می‌شود و توسط عاملین یا همان اعضای هیأت علمی پیش گرفته می‌شود بازتولید مدام همان ساختارهای معیوب در عمل است؛ این امر به سخت تر شدن شرایط اصلاح نهاد دانشگاه می‌انجامد.

سپاسگزاری

محققین بر خود لازم می‌دانند از کلیه همکارانی که با سعه صدر در این پژوهش مشارکت کردند، تشکر و قدردانی نمایند.

درصد مشارکت نویسندگان

نظریه، کار میدانی و نگارش توسط نویسنده اول؛ نظارت علمی، توسعه ابزار و تحلیل داده‌ها: توسط نویسنده دوم؛ تحلیل نهایی، و بررسی انتقادی: توسط هر دو نویسنده انجام گرفته است.

تضاد منافع

نویسندگان ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی و دقیق بودن آن در متن و انتهای مقاله، نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارند.

پی‌نوشت

1. Bulling
2. Action
3. Functional systems
4. Mutual understanding

۵. چراکه بافت اجتماعی و فرهنگی این شهر پایه‌ای ایلی و عشایری دارد.

6. Aufklärung

۷. در یکی از این سیاست‌ها، افراد زیادی به منظور پی‌گیری برخی سیاست‌ها بدون رعایت موازین علمی لازم بورسیه تحصیلی و سپس عضو هیأت علمی شدند.
۸. شامل دانشکده‌های ادبیات و علوم انسانی، علوم پایه، کشاورزی و فنی مهندسی.

9. AVE

10. Keashly

کتابنامه

- آلتوسر، لویی، (۱۳۸۶). ایدئولوژی و سازویرگ‌های ایدئولوژیک دولت. ترجمه روزبه صدرآرا، تهران: نشر چشمه.
- پناهی‌نژاد، نوید؛ بهشتی، سید صمد؛ مرادی، رامین؛ و رستگار، یاسر، (۱۴۰۲). «واکاوی زمینه‌های شکل‌گیری فساد دانشگاهی در دانشگاه‌های ایران (مورد مطالعه: دانشگاه‌های شیراز و یاسوج)». جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۴(۴): ۲۵-۵۶. <https://doi.org/10.22108/jas.2023.137638.239>
- پورحسن، قاسم، (۱۳۹۶). مصاحبه با روزنامه فرهیختگان. <https://farhikhtegandaily.com/news/16351>
- جاودانی، حمید؛ توفیقی، جعفر؛ قاضی طباطبایی، محمود؛ و پرداختچی، محمّدحسن، (۱۳۸۷). «بررسی وضعیت مدیریت نظام آموزش عالی ایران از دیدگاه مدیران عالی، گذشته، حال و آینده». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۰(۳): ۱۶۱-۱۳.
- حسینی‌هاشم‌زاده، داوود؛ فاضلی، محمد؛ محدثی‌گیلوی، حسن، (۱۳۹۵). «پیشنهاد الگو و روشی چندبعدی برای سنجش فساد در آموزش عالی، مطالعات اجتماعی ایران». اولین ویژه‌نامه فرهنگ دانشگاهی و نهادینه شدن گفتمان علم، ۱۰(۴): ۱۱۶-۱۴۸.
- خرمشاد، محمدباقر؛ و آدمی، علی، (۱۳۸۸). «انقلاب اسلامی، انقلاب تمدن‌ساز؛ دانشگاه ایرانی، دانشگاه تمدن‌ساز». تحقیقات فرهنگی ایران، ۶: ۱۶۱-۱۸۸.
- خلیلی، ابراهیم، (۱۴۰۳). مسئله، استقلال نهاد علم است. قابل دسترس در: <http://isa.org.ir>
- رحمانی‌میاندی، غلامرضا؛ نصرآبادی‌لوانسانی، زهرا؛ و نفرآباد، علی حسن، (۱۳۸۰). «استقلال دانشگاه در آینده». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۷(۲): ۶۵-۱۰۲.

- رشیدی، زهرا؛ و روحانی، شادی، (۱۴۰۱). «مطالعه قلدردی دانشگاهی در گروه‌های آموزشی؛ مورد مطالعه (علوم انسانی و فنی و مهندسی)». آموزش مهندسی ایران، ۲۴ (۹۳): ۱۰۵-۱۳۲.
- رشیدی، زهرا، (۱۳۹۹). «سایش در روابط اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و ارائه راه‌کارهایی برای بهبود آن». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۶ (۲): ۱-۱۶۸.
- رهدار، احمد، (۱۴۰۲). مصاحبه با روزنامه ایران. <https://irannewspaper.ir/8217/11>
- روحانی، شادی؛ و رشیدی، زهرا، (۱۳۹۷). «واکاوی تجربه زیسته اعضای هیأت علمی از روند ارتقای مرتبه علمی؛ مطالعه‌ای به روش پدیدارشناسی». آموزش عالی ایران، ۱۰ (۱): ۱۵۷-۱۳۳. <https://sid.ir/paper/524737/>
- fa
- ستاری، علی؛ یزدانی، فاطمه؛ و فرازی، عباس، (۱۳۹۶). «بررسی نظریه کنش ارتباطی هابرماس و دلالت‌های آن در آموزش عالی و دانشگاه». مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۲۴ (۱): ۱۲۱-۱۵۰.
- شعیبی، محیا، (۱۴۰۰). «تبیین رابطه فردگرایی افراطی با هم‌بستگی اجتماعی در شهروندان تهرانی». تغییرات اجتماعی - فرهنگی، ۱۸ (۳): ۷۰-۹۶.
- علیزاده اقدم، محمدباقر؛ عباس‌زاده، محمد؛ شیوشانی، عسل، تجویدی، مبینا، (۱۳۹۰). «بررسی تعیین‌کننده‌های پایبندی به اخلاق علمی در بین اعضای هیأت علمی: مطالعه موردی دانشگاه تبریز». سیاست علم و فناوری، ۳ (۴): ۵۷-۶۹.
- غفرانی، محمدباقر، (۱۳۸۲). «مسائل ساختاری نظام آموزش عالی ایران و راه‌های برون‌رفت از آن در برنامه پنجم». مجلس و پژوهش، ۴۱ (۱۰): ۱۰۰-۷۴.
- فراستخواه، مقصود، (۱۳۹۵). دانشگاه و گفتمان‌های ایدئولوژیک در ایران. <https://www.farhangemrooz.com/news/45398>
- فراستخواه، مقصود، (۱۴۰۰). «زیر پوست علوم انسانی ایران: دوئل کنش‌گران و ساختارها». توسعه علوم انسانی، ۲ (۴): ۵-۱۸.
- قانع‌راد، محمدامین، (۱۳۸۵). «وضعیت اجتماع علمی در رشته علوم اجتماعی». نامه علوم اجتماعی، ۲۷ (۱۱۲۲): ۲۷-۵۶.
- لطفی‌زاده، اکرم؛ محمدی چابکی، رضا؛ نوروزی، رضا علی، (۱۴۰۲). «تحلیلی بر موانع تربیت عقلانی بر پایه نظریه کنش ارتباطی هابرماس». پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت، ۱۳ (۱): ۸-۲۶.
- محمدی، زهرا، (۱۴۰۳). «دگرگونی نسلی در زندگی علمی دانشگاهی (مورد مطالعه: دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی)». پژوهش‌های جامعه‌شناختی معاصر، ۱۳ (۲۵): ۴۹-۷۷. <https://doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156>
- نعمتی، محمدعلی، (۱۳۹۸). «بهینه‌کاوای تجارب موفق جهانی دانشگاه‌پژوهی و تبیین جایگاه این واحد در دانشگاه‌ها (مطالعه موردی دانشگاه علامه طباطبایی)». نوآوری و ارزش آفرینی، ۵ (۹): ۱-۱۶.
- هاشم‌زهی، نوروز؛ و میرزا، بهروز، (۱۳۹۲). «تحلیل مقایسه‌ای ارزشیابی دانشگاهیان ایران از برنامه‌های اسلامی‌سازی دانشگاه». سیاست‌های راهبردی و کلان، ۱ (۲): ۲۵-۵۴.

Resources

- Ahmadi, R. & Weisi, H., (2024). "A phenomenological inquiry into students' research practice experiences in Iran's higher education: special focus on supervisor-student relationships". *Studies in Higher Education*, 49(11): 1914-1927. (In Persian).
- Alizadeh Aghdam, M. B., Abbaszadeh, M., Shishavani, A. & Tajvidi, M., (2011). "Evaluation of

Adherence to Scientific Ethics among Faculty Members; The Case of Tabriz University”. *Journal of Science and Technology Policy*, 4(2): 57-69. (In Persian).

- Althusser, L., (2007). *Ideology and the Ideological Apparatuses of the State*. translated by Roozbeh Sadrara, Tehran: Cheshme Publishing House. (In Persian).

- Chapman, D. W. & Lindner, S., (2014). “Degrees of integrity: The threat of corruption in higher education”. *Studies in Higher Education*, 41(2): 247-268.

- Durkheim, É., (1982). *Rules of sociological method* (S. Lukes, Ed.; W. D. Hall, Trans.). The Free Press.

- Farasatkah, M., (2022). “Under the skin of Iranian humanities Duel of actors and structures”. *Development of humanities*, 2(4): 5-18. <https://doi.org/10.22047/hsd.2022.182458> (In Persian).

- Faraštikhah, M., (2016). *University and Ideological Discourses in Iran*. <https://www.farhangemrooz.com/news/45398> (In Persian).

- Ghafrani, M. B., (2003). “Structural Issues in the Iranian Higher Education System and Ways Out of It in the Fifth Development Plan”. *Majles va Pahoehoe*, (10)41: 100-74. (In Persian).

- Ghaneirad, M. A., (2006). “The status of the scientific community in the field of social sciences”. *Social Sciences Letter*; 27(1122): 27-56. (In Persian).

- Giddens, A., (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. University of California Press.

- Giddens, A., (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the modern age*. Stanford, CA: Stanford University Press.

- Habermas, J., (1962). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society* (T. Burger, Trans.). MIT Press.

- Habermas, J., (1975). *Legitimation crisis* (T. McCarthy, Trans.). Boston, MA: Beacon Press.

- Habermas, J., (1984). *The theory of communicative action*. Boston: Beacon Press.

- Habermas, J., (1987). *The philosophical discourse on modernity*. Cambridge: Mass.

- Habermas, J., (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society* (T. Burger, Trans. & L. F. Assis). Polity Press.

- Habermas, J., (1990). *Moral Consciousness and Communicative Action*. Christian Lenhardt and Shierry Weber Nichol森 (trans.), Cambridge, MA: MIT Press.

- Habermas, J., (1990b). “Justice and solidarity: On the discussion concerning Stage 6”. In: T. E. Wren (Ed.), *The moral domain: Essays in the ongoing discussion between philosophy and the social sciences* (pp. 224–251). The MIT Press.

- Hashem Zehi, N. & Mira, B., (2013). “Evaluation of Iranian academicians on Islamization of Universities: A Comparative Analysis”. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 1(1-2): 25-54.

- Heyneman, S., (2011). “The corruption of ethics in higher education”. *International Higher Education*, 62: 8-9.

- Hoseini Hashemzadeh, D., Fazeli, M. & Mohadesi-gilviee, H., (2016). "Measuring Academic Corruption: A Multi-dimensional Model". *Journal of Iranian Social Studies*, 10(4): 116-148. (In Persian).
- Javdani, H., Tofighi, J., Ghazi Tabatabaee, M. & Pardakhtchi, M. H., (2023). "Managerial Subsystem in Iranian Higher Education: Past, Present and Future". *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 14(2): 139-161. (In Persian).
- Jurado, R. G., (2013). "Using communicative action theory to analyze relationships between supervisors and PhD students in a technical university in Sweden". *Högre Utbildning*, 3(3): 187-197.
- Kant, I., (1979). *The conflict of the faculties* (M. J. Gregor, Trans. & Intro.). Abaris Books, Inc.
- Keashly, L., (2021). "Workplace bullying, mobbing, and harassment in academe: Faculty experience". In: P. D'Cruz, E. Noronha, L. Keashly, & S. Tye-Williams (Eds.), *Special topics and particular occupations, professions, and sectors* (pp. 221-297).
- Khalili, A., (1403). *The issue is the independence of the institution of science*. Available at: <http://isa.org.ir> (In Persian).
- Khorramshad, M. B. & Adami, A., (2009). "Islamic Revolution: a Civilization-building Revolution; Iranian University". *Journal of Iranian Cultural Research*, 2(2): 161-188. <https://doi.org/10.7508/ijcr.2009.06.008> (In Persian).
- LotfiZadeh, A., Nowrozi, R. A. & Mohammadi Chaboki, R., (2023). "An Analysis of the Barriers of Rational Education on Habermas's Perspective based on the Theory of Communicative Action". *Foundations of Education*, 13(1): 5-26. <https://doi.org/10.22067/fedu.2023.77420.1176> (In Persian).
- Mohammadi, Z., (2025). "Generational Change in the Academic Life of Iran (Case Study: University of Tehran, Tarbiat Modares and Shahid Beheshti)". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 13(25): 49-77. <https://doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156> (In Persian).
- Nemati, M. A., (2016). "Optimal analysis of successful global experiences of university research and explaining the position of this unit in universities (case study of Allameh Tabatabaei University)". *Quarterly Journal of Innovation and Value Creation*, 9 (5): 1-16. (In Persian).
- Newman, J. H., (1976). "The idea of a university defined and illustrated: I. In nine discourses delivered to the Catholics of Dublin [1852]; II". In: *Occasional lectures and essays addressed to the members of the Catholic University [1858]*. Edited with introduction and notes by I. T. Ker. Oxford: Clarendon Press.
- Panahinezhad, N., Beheshty, S. S., Moradi, R. & Rastegar, Y., (2023). "Exploring Academic Corruption Formation Grounds in Iranian Universities (Case Study: Shiraz and Yasouj Universities)". *Journal of Applied Sociology*, 34(4): 25-56. <https://doi.org/10.22108/jas.2023.137638.2395> (In Persian).
- Parsons, T., (1977). *Social systems and the evolution of action theory*. New York: The Free Press. (Original work published 1968).
- Pelikan, J. & Newman, J. H., (1992). *The idea of the university: A reexamination*. Yale University Press.
- Pourhassan, Q., (2017). *Interview with Farhikhtegan Newspaper*. <https://farhikhtegandaily.com/news/16351> (In Persian).

- Rahdar, A., (1402). *Interview with Iran Newspaper*. <https://irannewspaper.ir/8217/11> (In Persian).
- Rahmanimiandhi, Gh., Nasrabadi Lavasani, Z. & Naferabad, A. H., (2001). "The Future of University Autonomy". *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 7(2): 65-102. (In Persian).
- Rashidi, Z., (2023). "Bullying in faculty relations at universities affiliated with the Ministry of Science, Research and Technology and presenting solutions to improve it". *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 26(2): 137-168. (In Persian).
- Rashidi, Z. & Rouhani, S., (2022). "Study of Academic Bullying in educational departments; Case study (humanities and engineering departments)". *Iranian Journal of Engineering Education*, 24(93): 105-132. <https://doi.org/10.22047/ijee.2022.324743.1883> (In Persian).
- Rouhani, Sh. & Rashidi, Z., (2018). "Analyzing the lived experience of faculty members regarding the process of academic promotion; A phenomenological study". *Iranian Higher Education*, 10(1): 133-157. <https://sid.ir/paper/524737/fa> (In Persian).
- Sattari, A., Yazdani, F. & Farazi, A., (2017). "A Survey on Habermas Theory of Communicative Action and its gaeeds in Higher Education and University". *Journal of Educational Sciences*, 24(1): 121-150. <https://doi.org/10.22055/edu.2017.17233.1749> (In Persian).
- Shoeybi, M., (2021). "Explaining the relationship between extreme individualism and social solidarity in Tehrani citizens". *Socio-Cultural Changes*, 18 (3: 70): 77-96. (In Persian).
- Weber, M., (1947). *The theory of economic and social organization*. The Free Press.
- Weisi, H. & Ahmadi, R., (2024). "Conceptualizing student voice in teacher-student curriculum partnerships within Iran's higher education". *Higher Education*, 87(3): 795-812. (In Persian).